

คุณลักษณะส่วนบุคคลและความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

นิรุทธ์ แสงครจิตต์¹, ประจักษ์ บัวผัน², นครินทร์ ประสทธิ³

(วันที่รับบทความ: 31 ธันวาคม 2567; วันที่แก้ไข: 9 มกราคม 2568; วันที่ตอบรับ: 11 กุมภาพันธ์ 2568)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional descriptive research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา คุณลักษณะส่วนบุคคลและและความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประชากรที่ศึกษา จำนวน 6,009 คน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 220 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.50 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม พบว่า ด้านความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีค่าเท่ากับ 0.71 ด้านการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีค่าเท่ากับ 0.78 และแบบสอบถามทั้งชุดมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81 และแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 12 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และระดับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 (S.D. = 0.23) และ 2.65 (S.D. = 0.21) ตามลำดับ โดยพบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านเพศ อายุ และระยะเวลาการปฏิบัติงานเป็น อสม. มีความสัมพันธ์ระดับต่ำ กับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.166$, $p\text{-value} = 0.014$) ($r = 0.164$, $p\text{-value} = 0.015$) ($r = 0.212$, $p\text{-value} = 0.002$) ตามลำดับ และพบว่าภาพรวมความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.492$, $p\text{-value} < 0.001$) และตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปร ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคล (เพศหญิง) ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ และด้านทักษะการสื่อสาร สามารถร่วมกันในการพยากรณ์และมีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้ร้อยละ 7.6 ($R^2 = 0.076$, $p\text{-value} < 0.001$)

คำสำคัญ: คุณลักษณะส่วนบุคคล, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก

¹ นักศึกษา, หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, E-mail: nirut.s@kku.ac.th

² รองศาสตราจารย์, สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, E-mail: bprach@kku.ac.th

³ อาจารย์, สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, E-mail: nakapr@kku.ac.th

Corresponding author: ประจักษ์ บัวผัน, E-mail: bprach@kku.ac.th

Personal Characteristics and Health Literacy Affecting the Operational Prevention and Control of Dengue hemorrhagic fever among Village Health Volunteers Muang District in Khon Kaen Province

Nirut Saengkornjit¹, Prachak Bouphan², Nakarin Prasit³

(Received: 31st December 2024; Revised: 9th January 2025; Accepted: 11st February 2025)

Abstract

This Cross-sectional descriptive research aimed to study personal characteristics and health literacy affecting dengue prevention and control operations among village health volunteers in Muang District, Khon Kaen Province. The population consisted of 6,009 village health volunteers. A sample of 220 participants was selected through stratified random sampling. Quantitative data were collected using questionnaires validated by three experts with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) greater than 0.50. The reliability coefficients were 0.71 for health literacy, 0.78 for dengue prevention and control operations, and 0.81 for the overall questionnaire. Qualitative data were collected through in-depth interviews with 12 participants. Data were analyzed using descriptive and inferential statistics at a 0.05 significance level.

The results showed that the overall levels of health literacy and dengue prevention and control operations were high, with means of 2.51 (S.D. = 0.23) and 2.65 (S.D. = 0.21) respectively. Personal characteristics including gender, age, and duration of work as village health volunteers showed low correlations with dengue prevention and control operations ($r = 0.166$, $p\text{-value} = 0.014$) ($r = 0.164$, $p\text{-value} = 0.015$) ($r = 0.212$, $p\text{-value} = 0.002$) respectively. The overall health literacy showed a moderate correlation with dengue prevention and control operations ($r = 0.492$, $p\text{-value} < 0.001$). Three independent variables-being female, media literacy, and communication skills-collectively predicted 25.2% of the variance in dengue prevention and control operations 7.6 ($R^2 = 0.076$, $p\text{-value} < 0.001$).

Keywords: Personal characteristics, Health literacy, The operational prevention and control of Dengue hemorrhagic fever

¹ Student, Master of Public Health Program in Public Health Administration, Khon Kaen University, E-mail: nirut.s@kkumail.com

² Assoc. Prof., Department of Public Health Administration, Khon Kaen University, E-mail: bprach@kku.ac.th

³ Lecturer, Department of Public Health Administration, Khon Kaen University, E-mail: nakapr@kku.ac.th
Corresponding author: Prachak Bouphan, E-mail: bprach@kku.ac.th

บทนำ

โรคไข้เลือดออก (Dengue hemorrhagic fever) เป็นโรคที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัสที่สามารถแพร่ระบาดได้อย่างรวดเร็ว โดยยุ่งลายเป็นพาหะนำโรค ซึ่งมีผลกระทบในทางสาธารณสุขกว่า 100 ประเทศ ในประเทศเขตร้อนและประเทศกึ่งเขตร้อนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แอฟริกาตะวันตก อเมริกาใต้ และอเมริกากลาง ผู้คนกว่า 2.5 พันล้านคนทั่วโลก อาศัยอยู่ภายใต้การคุกคามจากโรคไข้เลือดออก ซึ่งมีมากกว่าร้อยละ 75 หรือประมาณ 1.8 พันล้านคน และอาศัยอยู่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เมื่อโรคแพร่กระจายไปยังพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ใหม่ ความถี่ของการระบาดก็เพิ่มขึ้น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงระบาดวิทยาของโรคคาดว่าโรคไข้เลือดออกมีผู้ป่วยทั่วโลก 50 ล้านรายต่อปี และผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกกว่า ครึ่งล้านต่อปีต้องรับการรักษาในโรงพยาบาลร้อยละ 90 ซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ประมาณร้อยละ 2.5 ของผู้ได้รับผลกระทบจากไข้เลือดออก¹ สถานการณ์โรคไข้เลือดออกของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2565 วันที่ 1 มกราคม - 31 ธันวาคม 2565 จากระบบรายงานการเฝ้าระวังโรค 506 ของกองระบาดวิทยา พบผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก สะสม 39,504 ราย อัตราป่วย 59.70 ต่อประชากรแสนคน จำนวนผู้ป่วยสะสมน้อยกว่าปีที่ผ่านมาและน้อยกว่าค่ามัธยฐานย้อนหลัง 5 ปี ในช่วงเวลาเดียวกันถึงร้อยละ 88 ซึ่งถือว่าลดลงจากการระบาดของปีที่ผ่านมา โดยจากการคาดการณ์ของกลุ่มงานป้องกันโรคติดต่อ กองสาธารณสุขท้องถิ่น ได้คาดการณ์ไว้ว่า สถานการณ์โรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2565 มีอุบัติการณ์ต่ำ แต่ธรรมชาติของโรคไข้เลือดออกมีลักษณะของการดำเนินโรคที่ไม่เปลี่ยนแปลงมาก โดยจะระบาดในลักษณะ ปีเว้นปีหรือเว้น 2 ปี ทำให้คาดว่าในปี พ.ศ. 2566 อาจจะมีการระบาดของโรคไข้เลือดออก ดังนั้นโรคไข้เลือดออกจึงยังคงต้องดำเนินการต้องเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดเพื่อไม่ให้ปัญหาสาธารณสุขในทุก

พื้นที่ต่อไป² จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากโรคไข้เลือดออก มีสถิติการอัตราการป่วยสูงจังหวัดหนึ่งในพื้นที่เขตบริการสุขภาพที่ 7 จากสถานการณ์เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2565 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2565 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ได้รับรายงานผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก จำนวนทั้งสิ้น 467 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 25.90 ต่อประชากรแสนคน แต่ยังไม่มียารายงานผู้เสียชีวิตด้วยโรคไข้เลือดออก³ อำเภอเมืองขอนแก่น ประกอบไปด้วย 18 ตำบล 267 หมู่บ้าน มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจำนวน 6,009 คน⁴

ในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะโรคไข้เลือดออกมี ลักษณะของการเกิดโรคและมาตรการดำเนินงานของโรค ที่ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปมากนักจากอดีต ทั้งยัง ไม่มียารักษาโรคที่จำเพาะ ดังนั้น มาตรการในการป้องกันไม่ให้เกิดโรคและควบคุมไม่ให้เกิดการแพร่ระบาด มีวิธีการที่ดีที่สุด คือ การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย การป้องกันยุงกัด รวมทั้งการ สื่อสารความเสี่ยงไปยังประชาชน ให้ทราบอาการของโรคที่ควรไปพบแพทย์โดยเร็ว เพื่อให้ได้รับการ รักษาที่เหมาะสม ลดโอกาสการเสียชีวิต หรืออาการแทรกซ้อนรุนแรง⁵ ซึ่งเป็นประโยชน์ในด้านการ ควบคุมโรคและลดการแพร่ระบาดในพื้นที่ ดังนั้น การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เป็นการทำงานร่วมกันของ ภาคสาธารณสุข ภาคประชาชน และอสม. โดยมี อสม. เป็นตัวประสานงานระหว่างภาคสาธารณสุข และประชาชน ซึ่งมีแนวทางการปฏิบัติงานตาม มาตรการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ นำโดยยุ่งลาย ในการควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ด้าน คือ 1) การเฝ้าระวังความเสี่ยงในการเกิดโรคไข้เลือดออก 2) การดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก 3) มาตรการในการดำเนินงานตาม

บริบทของพื้นที่ 4) การพัฒนานวัตกรรมในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก 5) การสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ และ 6) การติดตามประเมินผล การดำเนินงาน^{5,6} จากการทบทวนงานวิจัยที่มีผู้ทำการศึกษาไว้แล้วพบว่า การป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเขตตำบลเขวาสันอุดม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก⁷

คุณลักษณะส่วนบุคคลของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ในการแสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงลักษณะของแต่ละบุคคล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ซึ่งประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) สถานภาพสมรส 4) ระดับการศึกษา 5) อาชีพ 6) รายได้ต่อเดือน 7) ระยะเวลา ในการปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และ 8) การได้รับการอบรมการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก⁸ ซึ่งคุณลักษณะส่วนบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ได้รับการอบรมในการปฏิบัติงานควบคุมโรคไข้เลือดออก อย่างต่อเนื่อง ก็จะสามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องตามหลักวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ในการทำงาน ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า รวมถึงปัญหาในการปฏิบัติงานได้ดีมาก จากการศึกษางานวิจัยพบว่า คุณลักษณะ ส่วนบุคคลด้านอายุ มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง กับการมีส่วนร่วมในการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชุมชนสามเหลี่ยม เทศบาลนคร ขอนแก่น⁹

นอกเหนือจากคุณลักษณะส่วนบุคคลแล้วยังพบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสำคัญในการเสริมพลังให้ประชาชนเพื่อนำไปใช้ในการ

จัดการสุขภาพของตนเอง ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในทางสาธารณสุข ซึ่งที่ผ่านมางานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีความสัมพันธ์ระดับมากในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์¹⁰ จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากโรคไข้เลือดออก มีสถิติการป่วยสูงมากจังหวัดหนึ่งในพื้นที่เขตบริการสุขภาพที่ 7 จากสถานการณ์เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2565 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2565 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ได้รับรายงานผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก จำนวนทั้งสิ้น 467 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 25.90 ต่อประชากรแสนคน ไม่มีรายงานผู้เสียชีวิต³

จากการสรุปรายงานพบว่าปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการดำเนินงานป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออก ซึ่งในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกให้สำเร็จได้นั้น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คือบุคลากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ยังคงพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น บางหมู่บ้านยังขาดความตระหนักและการให้ความสำคัญในการเฝ้าระวังความเสี่ยงในการเกิดโรคและ การดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไม่เพียงพอ และพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขบางคนขาดความเข้าใจในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบถึงความรุนแรงของปัญหา และบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในด้านการเฝ้าระวังความเสี่ยงในการเกิดโรค และการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคในพื้นที่ จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะส่วนบุคคล และความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็น แนวทางในการวางแผน กำหนดวิธีการ และพัฒนาการปฏิบัติงานควบคุมป้องกันโรค

ใช้เลือดออก ของ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงบุคลากร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพิจารณาวางแผนและพัฒนากิจการ ปฏิบัติงาน ควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาคุณลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัย ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

$$\text{สูตร } N = \frac{\lambda(1-R_{Y.A,B}^2)}{R_{Y.A,B}^2 - R_{Y.A}^2} + W \dots\dots\dots(1)$$

$$\text{เมื่อ } \lambda = \lambda_L - \frac{\frac{1}{vL} - \frac{1}{v}}{\frac{1}{vL} - \frac{1}{v}} (\lambda_L - \lambda_U) \dots\dots\dots(2)$$

กำหนดให้ $R_{Y.A,B}^2$ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ การตัดสินใจเชิงพหุสำหรับ Full Model ซึ่งในการ วิจัยในครั้งนี้ได้นำค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของ ตัวแปรจากการศึกษา คุณลักษณะส่วนบุคคลและ ปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอ สีมพู จังหวัดขอนแก่น¹² ซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะ งานที่คล้ายคลึงกันในการทำวิจัยครั้งนี้ จากการ ใช้ สูตรในการคำนวณหาขนาดตัวอย่างได้ขนาดของ กลุ่มตัวอย่าง 220 คน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่ง ชั้นภูมิ (Stratified random sampling) แล้วทำการหา สัดส่วนขนาดตัวอย่างจากกลุ่มประชากรของแต่ละ ตำบล และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสนับสนุน การอธิบายข้อมูล เชิงปริมาณได้ โดยการพิจารณา คัดเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลมีประสบการณ์ การปฏิบัติงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา แบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional descriptive research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 6,009 คน และ กลุ่มตัวอย่าง คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 220 คน และ การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 12 คน คำนวณขนาด ตัวอย่างโดยใช้สูตรสำหรับการวิเคราะห์การถดถอย พหุคูณเชิงเส้นแบบขั้นตอน (Stepwise multiple linear regression analysis) เพื่อทดสอบ สมมติฐานของ Cohen (1988)¹¹ ดังนี้

ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอ เมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่นได้ดีที่สุด (Key informants) จำนวน 12 คน โดยพิจารณา คัดเลือกจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออก ของอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัด ขอนแก่น ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข ที่เกี่ยวข้องระดับอำเภอ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่เกี่ยวข้องระดับตำบล จำนวน 1 คนและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน จำนวน 9 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีทั้งหมด 2 ชุด

ชุดที่ 1 แบบสอบถาม (Questionnaire) มีทั้งหมด 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลมีคำถาม 8 ข้อ ส่วนที่ 2 ความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีคำถาม 30 ข้อ ส่วนที่ 3 การปฏิบัติงานป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ

หมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีคำถาม 30 ข้อ ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ มีคำถาม 3 ข้อ

ชุดที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview guideline) มีทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลส่วนที่ 2 เป็นแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับความรู้รอบรู้ ส่วนที่ 3 เป็นแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการปฏิบัติงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออก การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้านความตรงของเนื้อหา (Content validity) ด้วยการนำแบบสอบถามและแนวทาง ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน พบว่าทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้อง มากกว่า 0.50 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ ของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ไปทดลองใช้ (Try out) กับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาช (Cronbrach's alpha coefficient) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป จึงจะสามารถเชื่อถือได้¹³ ผลจากการไปทดลองใช้ (Try out) พบว่า ด้านความรู้รอบรู้ด้านสุขภาพ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.71 ด้านการป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.78 และเมื่อรวมแบบสอบถามทั้งชุดมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปและสถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด สถิติอนุมาน ได้แก่ สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

การแปลผล

การแปลผลคะแนนระดับความรู้ด้านสุขภาพ และระดับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นโดยนำมาจัดระดับ 3 ระดับ คือ ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย โดยแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ระดับมาก ช่วงคะแนนเฉลี่ย 2.34 - 3.00

ระดับปานกลาง ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.67 - 2.33

ระดับน้อย ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.66

สำหรับเกณฑ์การแบ่งระดับความสัมพันธ์ จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าตั้งแต่ -1 ถึง +1 แบ่งระดับดังนี้

มีความสัมพันธ์โดยสมบูรณ์ หมายถึง $r = \pm 1$

มีความสัมพันธ์สูง หมายถึง $r = \pm 0.71$ ถึง ± 0.99

มีความสัมพันธ์ปานกลาง หมายถึง $r = \pm 0.31$ ถึง ± 0.70

มีความสัมพันธ์ต่ำ หมายถึง $r = \pm 0.01$ ถึง ± 0.30

ไม่มีความสัมพันธ์ $r = 0$

(No relationship) หมายถึง

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ หลังจากผู้วิจัยได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นแล้ว เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2566 ลำดับที่ 4.3.03 : 47/2566 เลขที่ HE662262 โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่าง วันที่ 19 มกราคม 2567 ถึง วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2567

ผลการวิจัย

1. คุณลักษณะส่วนบุคคลของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พบว่าคุณลักษณะส่วนบุคคลของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 87.7 อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 40.3 โดยเฉลี่ย อายุ 57.29 ปี (S.D. = 9.66 ปี) อายุต่ำสุด 20 ปี อายุสูงสุด 75 ปี

ส่วนใหญ่สถานภาพสมรส จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 61.0 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 40.5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 32.3 มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 6,261.36 บาท มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 5,000 บาท รายได้สูงสุด 30,000 บาท รายได้ต่ำสุด 1,000 บาท มีประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านไม่เกิน 10 ปี จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 51.8 มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 12 ปี ระยะเวลาการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน น้อยกว่า 10 ปีจำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 51.8 ระยะเวลาการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านต่ำสุด 1 ปี และสูงสุด 32 ปี เคยได้รับการอบรมเรื่องโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 75.5 จำนวนครั้งการได้รับการอบรม 1-2 ครั้ง จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 83.1 มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 1 ครั้ง จำนวนครั้งการได้รับการอบรมเรื่อง โรคไข้เลือดออกต่ำสุด 1 ครั้ง จำนวนครั้งการได้รับการอบรมเรื่องโรคไข้เลือดออก สูงสุด 7 ครั้ง

2. ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

เมื่อพิจารณาระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 (S.D. = 0.23) ซึ่งเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการจัดการตนเอง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.58 (S.D. = 0.33) รองลงมาคือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.51 (S.D. = 0.33) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านความรู้ความเข้าใจ โดยมีค่าเฉลี่ย 2.48 (S.D. = 0.32)

3. ระดับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

เมื่อพิจารณาระดับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ย 2.65 (S.D. = 0.21) ซึ่งเมื่อพิจารณารายด้านการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มาตรการการดำเนินงานตามบริบทของพื้นที่ โดยมีค่าเฉลี่ย 2.79 (S.D. = 0.27) รองลงมา คือ การเฝ้าระวังความเสี่ยงในการเกิดโรคไข้เลือดออกอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน โดยค่าเฉลี่ย 2.70 (S.D. = 0.28) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การพัฒนานวัตกรรมในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.51 (S.D. = 0.44)

4. คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านเพศ อายุ และระยะเวลาการปฏิบัติงานเป็น อสม. มีความสัมพันธ์ระดับต่ำ กับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.166$, $p\text{-value} = 0.014$) ($r = 0.164$, $p\text{-value} = 0.015$) ($r = 0.212$, $p\text{-value} = 0.002$) ตามลำดับ ส่วนสถานภาพสมรส (คู่) ระดับการศึกษา (ม.ต้น/ม.ปลาย) อาชีพ (เกษตรกร) รายได้ต่อเดือน และการได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก (เคย) ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (ตารางที่ 1)

5. ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ภาพรวมความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.492$, $p\text{-value} < 0.001$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้ ด้านทักษะการสื่อสาร ($r = 0.437$, $p\text{-value} < 0.001$) ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ($r = 0.435$, $p\text{-value} < 0.001$) ทักษะ การตัดสินใจ ($r = 0.392$, $p\text{-value} < 0.001$) ด้านการจัดการตนเอง ($r = 0.383$, $p\text{-value} < 0.001$) ด้านความรู้ความเข้าใจ ($r = 0.378$, $p\text{-value} < 0.001$) และด้านบุคลการ ($r = 0.366$, $p\text{-value} < 0.001$) และพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์ระดับต่ำกับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรค

ใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ ($r = 0.227$, $p\text{-value} < 0.001$) (ดังตารางที่ 2)

6. คุณลักษณะส่วนบุคคลและความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลและความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคล (เพศหญิง) ($R^2 = 0.267$, $p\text{-value} = 0.039$) ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร ($R^2 = 0.191$, $p\text{-value} < 0.001$) และความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการรู้เท่าทันสื่อ ($R^2 = 0.252$, $p\text{-value} < 0.001$) ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปร สามารถร่วมกันพยากรณ์และมีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้ร้อยละ 25.2 (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 1 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์

กับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ($n = 220$)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น		
	สัมพัทธ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (r)	$p\text{-value}$	ระดับความสัมพันธ์
1. เพศ (หญิง)	0.166**	0.014	ต่ำ
2. อายุ	0.164**	0.015	ต่ำ
3. สถานภาพสมรส (คู่)	0.002	0.982	ไม่มีความสัมพันธ์
4. ระดับการศึกษา (ม.ต้น/ม.ปลาย)	-0.035	0.607	ไม่มีความสัมพันธ์
5. อาชีพ (เกษตรกรกรรม)	-0.062	0.357	ไม่มีความสัมพันธ์

คุณลักษณะส่วนบุคคล	การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น		
	สัมพัทธ์สหสัมพันธ์ ของเพียร์สัน (r)	p-value	ระดับ ความสัมพันธ์
6. รายได้ต่อเดือน	-0.145	0.031	ไม่มีความสัมพันธ์
7. ระยะเวลาการปฏิบัติงานเป็น อสม.	0.212**	0.002	ต่ำ
8. การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการควบคุม ป้องกันโรคใช้เลือดออก (เคย)	-0.009	0.898	ไม่มีความสัมพันธ์

** ค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ 2 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างความรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์
กับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (n = 220)

ความรู้ด้านสุขภาพ	การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น		
	สัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ ของเพียร์สัน (r)	p-value	ระดับ ความสัมพันธ์
ความรู้ด้านสุขภาพ	0.492***	<0.001	ปานกลาง
1. การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ	0.227**	0.001	ต่ำ
2. ความรู้ความเข้าใจ	0.378***	<0.001	ปานกลาง
3. ทักษะการสื่อสาร	0.437***	<0.001	ปานกลาง
4. ทักษะการตัดสินใจ	0.392***	<0.001	ปานกลาง
5. การจัดการตนเอง	0.383***	<0.001	ปานกลาง
6. การรู้เท่าทันสื่อ	0.435***	<0.001	ปานกลาง

** ค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.01

*** ค่าระดับนัยสำคัญที่ 0.001

ตารางที่ 3 ค่าสถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออก
ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (n = 220)

ตัวแปร	B	95%CI		Beta	T	p-value	R	R ²	R ² adj	R ² change
		Lower	Upper							
1. คุณลักษณะ ส่วนบุคคล (เพศหญิง)	0.078	0.004	0.153	0.121	2.073	0.039	0.267	0.267	0.267	-

ตัวแปร	B	95%CI		Beta	T	p-value	R	R ²	R ² adj	R ² change
		Lower	Upper							
2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร	0.178	0.095	0.262	0.284	4.193	<0.001	0.191	0.191	0.188	0.191
3. ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการรู้เท่าทันสื่อ	0.194	0.102	0.285	0.283	4.186	<0.001	0.252	0.076	0.246	0.061

ค่าคงที่ 1.658, F = 26.234, p-value <0.001, R = 0.252, R² = 0.076, R² adj = 0.246

7. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

จากแบบสอบถามปลายเปิดทั้งหมด พบว่ากลุ่มตัวอย่างได้เสนอปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ร้อยละ 21.36 โดยปัญหาอุปสรรคส่วนใหญ่ คือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร ซึ่ง อสม. บางส่วนยังต้องการพัฒนาทักษะการสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงอันตรายของโรคไข้เลือดออกเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และการให้ความร่วมมือในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยมีข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรจัดการฝึกอบรมพัฒนาทักษะการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้งเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพ และทบทวนความรู้เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก

8. การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

1. คุณลักษณะส่วนบุคคล (เพศหญิง) พบว่า เพศหญิงมีการทำงานมีความละเอียดในการจดบันทึก และมีความใส่ใจในกิจกรรม และ

สามารถใช้ทักษะเข้าชุมชน เป็นอย่างดี ที่จะนำไปสู่การวางแผนในการควบคุมโรคไข้เลือดออกที่ดี และเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ให้มีประสิทธิภาพเพื่อควบคุมโรคไข้เลือดออกไม่ให้แพร่กระจายออกในชุมชน

2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร ในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พบว่าในปัจจุบันในพื้นที่ อำเภอเมืองขอนแก่น ประชาชนในชุมชนมีโอกาสดำเนินการดูแลสุขภาพ จากหลากหลายช่องทาง ในบางครั้งการทำงานด้านการให้ข้อมูลของ อสม. ขณะปฏิบัติงานอาจทำให้มีข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลสุขภาพเชิงลึก ซึ่งทำให้ อสม. บางส่วนขาดความมั่นใจในการให้ข้อมูล ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ อสม. ได้รับการอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก และการทำงานในลักษณะเป็นพี่เลี้ยงทั้งในหน่วยบริการและในชุมชน เพื่อให้ อสม. มีโอกาสได้เรียนรู้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติจริง อีกทั้งควรสนับสนุนให้ อสม. ได้มีโอกาสในการนำเสนอสรุปผลการดำเนินงาน และได้รับการให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่โดยตรง เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองเกิดความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับประชาชน

3. ความรอบรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรค ใช้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านบางส่วน ได้รับข้อมูล แต่ยังขาดการเปรียบเทียบความถูกต้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เนื่องจากปัจจุบัน อสม. สามารถเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้มากขึ้น และมีการรับข้อมูลหลายช่องทาง และบางส่วนยังต้องการพัฒนาทักษะในการประเมินข้อความของสื่อที่เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกเพื่อนำมาประชาชนในชุมชน ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการดำเนินงาน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบุคลากรสาธารณสุขควรสนับสนุนให้ อสม. ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการสื่อสาร และประเมินความเสี่ยงของสื่อ เพื่อลดความผิดพลาดจากการสื่อสารข้อมูลที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งจะส่งผลดีในการทำงานของ อสม. ในการดำเนินงานป้องกันการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคล และความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคล (เพศหญิง) ความรอบรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร สามารถร่วมกันในการพยากรณ์และ มีผลต่อการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้ร้อยละ 7.6

คุณลักษณะส่วนบุคคล (เพศหญิง) มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ($R^2 = 0.267$, $p\text{-value} =$

0.039) คุณลักษณะส่วนบุคคลถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ และเป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือลักษณะจำเพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งจะมีความแตกต่างกันและปัจจัยเหล่านี้บ่งบอกถึงความสามารถในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมายของบุคคลนั้น ๆ ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ สำเร็จได้ ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วพบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคล ไม่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น^{14,15}

ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการรู้เท่าทันสื่อ มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ($R^2 = 0.191$, $p\text{-value} < 0.001$) เนื่องจากความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สามารถติดตามสื่อข่าวสารเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก อีกทั้งยังช่วยในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในชุมชนอย่างถูกต้อง ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอำเภอเมือง ประสบผลสำเร็จ ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่มี ผู้ศึกษาไว้แล้วพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน¹⁰ อย่างไรก็ตามเนื่องจากความแตกต่างของบริบทพื้นที่ อาจทำให้เกิดความแตกต่างในความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการรู้เท่าทันสื่อมีความแตกต่างกัน ซึ่งทำให้ผลการศึกษาในครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้ทำไว้แล้วพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ไม่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน¹⁶

ความรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ($R^2 = 0.252$, $p\text{-value} < 0.001$) เนื่องจากความรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร เป็นทักษะที่ใช้ในการป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่ต้องอาศัยการ พูด อ่าน และเขียน เกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออกในชุมชน เพื่อให้การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ⁸

ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วว่า ความรู้ด้านสุขภาพ ด้านทักษะการสื่อสาร มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน¹⁰ อย่างไรก็ตามเนื่องจากความแตกต่างของบริบทพื้นที่ อาจทำให้เกิดความแตกต่างในความรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร ซึ่งทำให้ผลการศึกษาในครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้ทำไว้แล้วว่า ความรู้ด้านสุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร ไม่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน¹⁶

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรส่งเสริมให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เป็นเพศหญิงและกระตุ้นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เป็นเพศชายให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.2 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ

ตำบล ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะการสื่อสารให้กับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการสื่อสารข้อมูลสุขภาพแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อประเมินความเสี่ยงด้านสุขภาพและสามารถให้คำแนะนำประชาชนได้อย่างถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นทุกท่าน ที่ได้อบรมให้ความรู้ตลอดหลักสูตร องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น โรงพยาบาลขอนแก่น สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองขอนแก่น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกแห่งในอำเภอเมืองขอนแก่น และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่ให้ความร่วมมือ แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ไม่ได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Comprehensive Guideline for Prevention and Control of Dengue and Dengue Haemorrhagic Fever. Geneva: World Health Organization; 2018.

2. กรมควบคุมโรค. การคาดการณ์สถานการณ์โรคไข้เลือดออก พ.ศ. 2566. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2565.
3. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. สถานการณ์โรคไข้เลือดออกจังหวัดขอนแก่น ปี พ.ศ. 2565. ขอนแก่น: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น; 2565.
4. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. ฐานข้อมูลงานสุขภาพภาคประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น; 2566.
5. กรมควบคุมโรค. แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยยุงลาย. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2565.
6. กรมควบคุมโรค. แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยยุงลาย. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2564.
7. ลักษณะ ชื่นบาล, ประจักษ์ บัวผัน, สุรัช พิมหา. คุณลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตตำบลเขวาสาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา). 2564; 21(3): 211-22.
8. กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. การเสริมสร้างและประเมินความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2561.
9. ภคอร โจทย์กิ่ง, ประจักษ์ บัวผัน. การมีส่วนร่วมในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชุมชนสามเหลี่ยม เทศบาลนครขอนแก่น. วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น. 2560; 24(2): 29-37.
10. วีระ กองสนั่น, อมรศักดิ์ โพธิ์อำ. ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเขตตำบลหนองใหญ่ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพและการสาธารณสุขชุมชน. 2563; 3(1): 35-44.
11. Cohen J. Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences. 2nd ed. New Jersey: Lawrence Erlbaum; 1988.
12. เฉลิมพล หนูยอด, มกราพันธ์ จุฑารส, ประจักษ์ บัวผัน. คุณลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อการปฏิบัติงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น. วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น. 2565; 29(2): 30-41.
13. บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางการสาธารณสุข กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์; 2560.

14. มานิตา ทาแดง, ประจักษ์ บัวผัน,
มกราพันธ์ จูฑะรสก. คุณลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อการปฏิบัติงานควบคุมป้องกันโรคโควิด-19 ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิจัย มข.
(ฉบับบัณฑิตศึกษา). 2565;
22(2): 189-200.
15. ภคมน สมศรี, มกราพันธ์ จูฑะรสก,
ประจักษ์ บัวผัน. คุณลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อการดูแลผู้สูงอายุของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลปอภาร อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา). 2564;
21(3): 200-10.
16. กรรณิกา อุ่นอ้าย, พนิดาชัยวัง,
พรพิมล กรกกฎกจร, ดวงใจ ปันเจริญ.
ความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรม
การป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุ
กลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดภาวะสมองเสื่อม
ในชุมชนชนบท จังหวัดเชียงราย.
พยาบาลสาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
2565; 49(1): 200-12.